

Shvets H. D. Modeling of the educational text: terminological and methodical aspects.

The article is devoted to the problem of text modeling in the teaching Ukrainian as a foreign language. Attention is focused on the double interpretation of the term "text modeling" in modern pedagogical studies: the creation of a graphic model of the educational text to understand its meaning and the creation of a text as a model of real text included in natural communication. The principles of text modeling are formulated in the article. The author also characterizes different groups of modeled texts.

Keywords: text modeling, modeled text, scientific educational text, methodology of teaching Ukrainian as a foreign language

УДК 811.111:374.026:001.82

Шевченко М. Є.

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ
СУЧАСНОЇ МЕТОДИЧНОЇ НАУКИ**

У статті розглядається методологічний комплекс сучасної методичної науки. Актуальність лінгводидактичних досліджень обумовлена необхідністю створення об'єктивної наукової основи для оцінки ефективності методів навчання та їх подальшого розвитку, методів, в основі яких лежить, перш за все, ідея щодо формування мовної особистості. Стаття досліджує лінгводидактику як методичну науку, визначаючи її як формуючу основу навчання іноземним мовам.

Ключові слова: методологічний комплекс, лінгводидактичні концепції, зміст навчання, іншомовний, міжкультурний, прагматичний аспект, комунікативна компетенція, когнітивний аспект.

Методологічний комплекс сучасної методологічної науки включає в себе такі наукові області, як лінгводидактику та методику навчання іноземним мовам. Таке розуміння методичної науки співпадає з позицією Л. В. Щерби, щодо кореляції комплексу багатьох наук в інтересах підвищення науковості процесу навчання іноземним мовам [10, с. 63]. Лінгводидактика – відносно молода наукова дисципліна. Метою засвоєння дисципліни є залучення студентів до теоретичних основ навчання іноземним мовам в історичному, порівняльному та аналітичному аспектах, ознайомлення їх з сучасними лінгводидактичними концепціями та формування у них науково-обґрунтованого уявлення щодо процесів навчання іноземним мовам.

У більшості розвинутих країн світу виникла нова соціально-економічна і політична ситуація, особливостями якої стали інтеграційні тенденції у всіх сферах діяльності представників різних культур. Тому практичне володіння іноземною мовою стало потребою людей, а необхідність задоволення цих потреб стимулювала створення гнучкої системи засобів навчання іноземним мовам, розробку різних методичних підходів.

Необхідно відмітити загальну направленість на посилення теоретичної бази методичної науки за рахунок лінгводидактичних даних, які дозволяють орієнтуватися на різні методичні думки і підходи і мають протилежний характер та іноді недостатньо обґрунтовані у теоретичному плані. "Підійти осмислено до процесу володіння мовою дозволяє лише лінгводидактика, тому що вона дає як опис механізмів засвоєння мови, так і специфіку управління цими механізмами в навчальних умовах" [12, с. 7]. В основі концепції, розробленої В. Райніке, ідея існування трьох взаємопов'язаних наукових дисциплін, які складають теорію навчання іноземним мовам: 1) теорія оволодіння мовою, або лінгводидактика; 2) дидактика іноземної мови; 3) методика навчання конкретній мові. Висновок можна зробити про те, що предметом інтересу вченого, який займається проблемами навчання іноземним мовам, стає мовна особистість.

Встановити чіткий кордон між дидактикою та лінгводидактикою щодо процесу оволодіння іноземною мовою важко. Дидактика – це наука, яка займається теоретичним обґрунтуванням мети викладання та вивчення мови. Це загальна методика навчання мови, і вона не має аналогії з лінгводидактикою, яку цікавить процес оволодіння мовою, механізми та процеси оволодіння мовою. Існує принципова відмінність процесу засвоєння мови в умовах навчання від процесу оволодіння мовою в звичайних умовах. Теорія навчання мови досліджує керований процес засвоєння мови. Вивчення мови – це процес, який залежить від того, кого навчають. В той же час це і результат діяльності викладача та засобів навчання, що використовуються. В центрі цього процесу студент, тому на перший план виходять проблеми, пов'язані з вивченням факторів впливу на механізми засвоєння мови, а не на перевірку ефективності форм, засобів та прийомів навчання.

Лінгводидактика це загальна теорія володіння мовою в умовах навчання. Вона виступає в якості методологічного аспекту теорії навчання. Лінгводидактика дозволяє виявити об'єктивні закономірності, згідно з якими повинна будуватися модель навчання іноземним мовам, в центрі якої знаходиться полілінгвальна мовна особистість. Лінгводидактика – це теоретична частина методики навчання мовам, яка виникла внаслідок інтеграції лінгвістики і методики. Об'єктом лінгводидактики є теоретичне обґрунтування процесу навчання мовам та його дослідження [3].

Актуальність лінгводидактичних досліджень обумовлена необхідністю створення об'єктивної наукової основи для оцінки ефективності методів навчання та їх подальшого розвитку, в основі яких лежить ідея формування мовної особистості. На думку О. Д. Мітрофанової, “переступивши поріг комунікативно направленої навчання та вступивши у вік культурології та справжнього діалогу культур та мовного різноманіття ми, можливо, будемо у більш придатних умовах, які будуть сприяти оновленню методичної науки та лінгвокультурного пошуку” [4, с. 345].

Г. І. Богін одним з перших спробував побудувати лінгводидактичну модель мовної особистості, яка за твердженням автора, є центральною категорією лінгводидактики як науки [2, с. 45].

Методика навчання іноземним мовам є педагогічною наукою. Вона має характеристики, притаманні будь-якій науці взагалі, – теоретичну базу, експериментальне поле для перевірки різних робочих гіпотез. В той же час їй притаманні і специфічні об'єкти дослідження, обумовлені суттю іноземної мови як об'єкту засвоєння в навчальних умовах.

На думку І. Л. Біма, головним предметом дослідження методики викладання іноземних мов виступають “усі ідеальні підсистеми всередині навчального предмету, тобто наші знання про нього, зафіксовані у категоріях мети, змісту та методів навчання, які знаходяться у тісній взаємодії один з одним та взаємодіють з методикою як цілісною, історично складеною системою наших знань щодо даної сфери дійсності, що відображається навчальним предметом” [1, с. 25].

Можна зробити висновок про те, що на відміну від лінгводидактів, які досліджують об'єктивні закони побудови процесу оволодіння мовою, методисти висувають на перший план наукове обґрунтування мети, змісту та методів навчання іноземним мовам, розробкою найбільш ефективних засобів, прийомів та форм навчання іноземним мовам. Методика навчання іноземним мовам теоретично обґрунтовує, експериментально перевіряє та практично реалізує систему навчання мови. Методику цікавлять загальні положення відносно процесу передачі іншомовних знань, навичок та умінь. Методика навчання іноземним мовам виникла раніше, ніж лінгводидактика. На нашу думку, методика це наукова дисципліна, яка досліджує викладання та вивчення іноземної мови та культури у процесі взаємодії всіх суб'єктів цього процесу один з одним та з мовою як об'єктом навчання.

Методика навчання іноземним мовам повинна базуватися на розгляді мови не як принципово ізольованої системи, як засобу людського спілкування. Починаючи з 1976 року лінгвістика почала рухатися до соціального та функціонального аспектів

аналізу мови. Лінгвістичні дослідження отримують прагматичну направленість, при цьому головним завданням наукових досліджень є вивчення не побудови мови, а її функціонування. Прагматична направленість лінгвістичних досліджень того часу проявилася як у загальній концептуальній позиції методики як науки, так і у технології навчання іноземним мовам. Методичні підходи отримали комунікативний характер. Це обумовило поворот до комунікації в процесі навчання мови, спрямованість даного процесу на формування комунікативної компетенції та здатності до спілкування на мові, що вивчається. Методисти, які стоять на позиціях комунікативного підходу як і лінгвісти намагаються посилатися на соціальні та функціональні аспекти використання мови у конкретних ситуаціях мовного спілкування.

Сучасна методична наука проявляє все більший інтерес до екстралінгвістичних умов та обставин іншомовного спілкування, до особистості суб'єктів, які беруть в ньому участь. Це обумовлює культурознавчу направленість сучасної методики навчання іноземним мовам. Тому навчальний процес з іноземної мови повинен бути представлений як процес передачі лінгвокультурного досвіду. Таким чином, відношення між лінгводидактикою та методикою навчання іноземним мовам не є відношення між теорією і практикою. Лінгводидактика формулює загальні закономірності, яка стосується функціонування механізмів здатності людини до іншомовного спілкування та засобів їх формування у навчальних умовах. Знання методичних закономірностей навчання іноземним мовам складає основу професійно-методичної майстерності викладача.

Можна сформулювати мету щодо навчання іноземним мовам як результат викладання та вивчення мови і культури. У такому розумінні дана категорія визначає розвиток та функціонування системи мовної освіти. Мета навчання – важлива соціально-педагогічна та методична категорія. При цьому соціально-педагогічна суть мети диктує необхідність розглядати її в контексті соціального замовлення суспільства по відношенню до мовної освіти громадян. Методична складова поняття “мета навчання іноземним мовам” примушує її звертатися до основних положень лінгводидактики та методики викладання іноземних мов.

В даний час у зв'язку із розширенням міжкультурних контактів, посиленням процесів глобалізації у всіх сферах життя суспільства сучасні навчальні програми з іноземної мови передбачають розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності. Але найбільші зміни відбулися по відношенню до письма. У зв'язку із впровадженням у повсякденне та професійне життя людини нових засобів інформаційних технологій та необхідністю використовувати їх як засіб обміну письмовою інформацією, письмо стало самостійною практичною метою навчання іноземним мовам.

Соціальний запит відносно мовної освіти протягом багатьох років змінювався, його зміст завжди зводився до практичного оволодіння іноземними мовами. В даний час мету навчання іноземним мовам потрібно розуміти як формування особистості студента, здатної брати участь у спілкуванні на міжкультурному рівні. Складність стратегічної мети навчання іноземним мовам – формування у студентів основних рис вторинної мовної особистості. Це викликає необхідність розглядати її як сукупність трьох взаємопов'язаних аспектів: прагматичного, педагогічного та когнітивного. Гіперболізація або недооцінка одного з них призводить до негативних наслідків.

Прагматичний аспект мети навчання іноземним мовам пов'язаний з формуванням у студентів знань, навичок та вмінь, володіння якими дозволить їм приєднатися до етнолінгвокультурних цінностей країни, мова якої вивчається та практично користуватися іноземною мовою в ситуаціях міжкультурного взаєморозуміння. Сукупність таких знань, навичок та вмінь складають комунікативну компетенцію студента. Комунікативна компетенція володіє внутрішньою структурою, в якій її складові знаходяться в ієрархічному відношенні між собою. Так, соціокультурна компетенція настільки пов'язана з лінгвістичною компетенцією, що може виявитися непотрібним інструментом в тому випадку, якщо комуніканти не володіють знаннями щодо системи мови та навичками користуватися цими знаннями. На думку експертів Ради Європи [11], складові

комунікативної компетенції співвідносяться між собою не повністю. Можна досягти високого рівня соціокультурної компетенції, залишаючись на початковому рівні володіння лінгвістичними знаннями, і, навпаки, знання мовної системи не припускає сформованості соціокультурної компетенції.

Як показали дослідження в галузі лінгводидактики, під рівнем володіння мовою слід розуміти певну ступінь розвитку комунікативної здібності індивіду з точки зору ефективності процесу міжкультурної взаємодії з представниками іншого лінгвосоціуму. Когнітивний аспект мети навчання іноземним мовам пов'язаний з такими категоріями, як знання, мислення, процеси розуміння, задіяні у процесі залучення студентів до іноземної мови, до культури народу – його носія. При визначенні суті когнітивного аспекту мети навчання іноземним мовам, треба виходити з розуміння, що мова відображає взаємодію між психологічними, комунікативними, функціональними та культурними факторами [9, с. 342].

Процес формування когнітивних структур супроводжується ускладненням зв'язків, які встановлюються у свідомості студента між елементами лінгвокультур, які ними засвоюються. За рахунок цього здійснюється його розвиток, так як оволодіння іноземними мовами та культурами призводить до зміни характеру пізнавальної діяльності студента. Тому когнітивний аспект мети навчання іноземним мовам пов'язаний з розвитком у студентів здібності використовувати різні види інформації. Цей аспект пов'язаний також з формуванням у студентів уявлення щодо досягнень національних культур та щодо ролі рідної мови і культури в дзеркалі іншої культури. Вивчаючи іноземну мову, студент вивчає і свою рідну мову.

Так, когнітивний аспект мети пов'язує навчання іноземним мовам як засобу міжкультурного спілкування з інтенсивним використанням його як інструменту оволодіння мовою. При визначенні педагогічного аспекту мети навчання іноземним мовам мова повинна йти про формування у студентів особистісного відношення до змісту навчання, їх потреб та мотивів, пов'язаних з реальним використанням іноземної мови як засобу розвитку та задоволення особистих інтересів. Педагогічна суть мети навчання іноземним мовам полягає в аналізі особливостей умов вивчення мови: соціокультурної специфіки, життєвого досвіду, традицій, індивідуальної мотивації.

Дослідники змісту навчання іноземним мовам розглядають його як категорію, що розвивається, в якій відображується предметний та процесуальний аспекти. Предметний аспект співвідноситься з різними знаннями. Процесуальний – це навички та вміння використовувати різноманітні знання з метою здійснення письмової та усної комунікації. Крім знань, навичок та умінь до складу змісту навчання входить також досвід емоційно-оціночного відношення студента, його почуття та емоції. Соціокультурний компонент змісту навчання іноземним мовам знайомить студентів з різними аспектами життя їх закордонних однолітків, історією країни, мова якої вивчається, поглиблюючи уявлення студентів про дійсність.

Цей компонент змісту складається з країнознавчих та лінгвокраїнознавчих знань. Це енциклопедичні знання, а також знання реалій країни, мова якої вивчається, повсякденного життя, умов життя, міжособистих стосунків, головних цінностей, переконань, тощо.

Мовні засоби будь-якої мови різноманітні. Очевидно, що при будь-яких цільових установках оволодіти ними майже неможливо. Необхідно робити відбір змісту навчання іноземним мовам, включаючи компоненти, які відображають як предметний, так і процесуальний аспекти. Навіть при сприятливих умовах завданням навчання стає оволодіння лише невеликою частиною мовних засобів нерідної мови.

Зміст навчання іноземним мовам не є постійним. Він змінюється у відповідності до мети навчання іноземним мовам на даному етапі розвитку системи освіти. При цьому мовні знання можна розділити на групи для активного вживання та для розпізнання у текстах. Зміст навчання іноземним мовам включає в себе лише невелику частину мовних засобів даної мови. Це і робить проблему відбору змісту навчання іноземним мовам актуальною. При відборі змісту навчання іноземним мовам необхідно приймати до уваги

специфіку умов навчання. У самому змісті навчання необхідно закладати механізми, які розкривають можливість практичного використання мови.

Формування позитивних цінностей орієнтацій щодо іноземної мови і до діяльності, пов'язаної з її засвоєнням, дозволяє розвивати у студентів бажання займатися самоосвітою, розвивати бажання відкривати нові області практичного застосування мови.

Необхідно врахувати реальні можливості студентів для засвоєння відібраного змісту освіти та відбору мовного, країнознавчого мінімуму. Особливу роль відіграє тематика, яка дозволяє визначати характер мовного матеріалу, стилістичні особливості текстів. При відборі змісту навчання іноземним мовам слід врахувати достатність змісту для реалізації мети навчання предмету, доступності змісту в цілому та його частин для засвоєння предмету. Зміст навчання повинен охоплювати ті його компоненти, які є важливими для виконання мети. У зміст навчання слід крім інформації, способів діяльності, які виражені усним або письмовим текстом та завданнями, включати також емоційну діяльність, яка викликана предметом та процесом його засвоєння. Навчальний матеріал та інформація, яку використовують на заняттях, повинні прогнозувати бажання студента працювати з нею, до навчання в цілому і до іноземної мови зокрема. Емоційно-оціночний компонент змісту навчання іноземним мовам відіграє важливу роль щодо якості засвоєння студентами цього змісту. Так, формування позитивних цінностних орієнтацій по відношенню до іноземної мови і до діяльності, пов'язаної з його засвоєнням, викликає у студентів бажання займатися самоосвітою, розвиває прагнення відкривати нові області практичного застосування мови, яка вивчається. Необхідно також враховувати реальні можливості студентів для засвоєння відібраного змісту навчання. Виникає питання мінімального об'єму змісту навчання, необхідного для реалізації цілей в конкретних умовах викладання та вивчення мови.

Мінімізація змісту навчання обумовлена тим, що формування здібностей до міжкультурної комунікації потребує багато часу. Тому перевищення мінімального змісту навчання без урахування реального учбового часу, може призвести до негативних результатів, як-то втрати впевненості в успішному оволодінні мовою. Зміст та технологія навчання іноземним мовам повинні відповідати актуальним інтересам та потребам студента, його віковим особливостям та стимулювати його пізнавальну та творчу активність. Кожний студент має свої здібності, свої переваги у виборі видів діяльності. Якісний результат роботи студентів над мовою визначається його особистими зусиллями та прагненнями. Метою навчання іноземній мові, на думку І. І. Халеевої, у немовному вузі слід вважати не мову як засіб формування та формулювання думки, і навіть, не мовленнєву діяльність – говоріння, читання, аудіювання або письмо, а вказані види мовленнєвої діяльності як засобу спілкування [7, с. 105].

Навчати мові – означає навчати культури, враховуючи взаємопов'язаний комунікативний, соціокультурний та когнітивний розвиток студента. Навчання іноземним мовам, яке спрямоване на становлення у студентів здібностей до міжкультурного спілкування, повинно будуватися як творчий процес, а не процес механічного опрацювання мовних навичок. Студент, вирішуючи комунікативні завдання, реалізує особисті наміри. Завдання викладача в тому, щоб допомогти кожному студенту визначити свій індивідуальний шлях оволодіння мовою.

Процес навчання повинен мотивувати кожного студента до самостійної та активної діяльності, до оцінки свого мовного досвіду та його корекції у разі необхідності. Навчання іноземних мов має бути орієнтовано на формування у студентів рис полікультурної мовної особистості, які дозволять йому рівноправно брати участь у міжкультурному спілкуванні. Важливою складовою є розвиток готовності здійснювати спілкування на мові, яка вивчається. Засвоєння студентами іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування можливе лише в умовах спілкування, яка наближається до реального спілкування. Так як метою навчання іноземним мовам є розвиток у студентів здібностей до міжкультурного спілкування, саме спілкування виступає в якості засобу досягнення цієї мети і засобу навчання мови. Будь-яке спілкування починається з мотиву і мети, тому

необхідно створювати мотиви кожної мовної та немовної дії. В контексті сучасного розуміння суті навчання іноземних мов як процесу формування здібності до міжкультурного спілкування не можна обмежувати зміст навчання лише орієнтацією на мовний досвід у рідній мові. Правильно говорити також і про вихідну лінгвокультурну базу студента.

“Вивчити іноземну мову означає набувати навички у мові іншого народу та затвердити їх у свідомості постійного вживання настільки міцно, щоб розуміти, читати, говорити та писати з достатньою точністю” [8, с. 70].

Використана література:

1. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – М., 1977. – 288 с.
2. Богин Г. И. Современная лингводидактика : учеб. пособие / Г. И. Богин. – Калинин, 1980. – 61 с.
3. Корнетова А. А. Лингводидактика как формирующая основа обучения иностранным языкам [Электронный ресурс] / А. А. Корнетова // Вестник Северо-Восточного государственного университета. Выпуск 20. – 2013. – Режим доступа : http://vuzirossii.ru/publ/filologija_i_perevod/lingvodidaktika_kak_formirujushhaja_osnova_obucheniija_inostrannym_jazykam/44-1-0-4517.
4. Мітрофанова О. Д. Лингводидактические уроки и прогнозы конца XX века / О. Д. Мітрофанова // Материалы IX конгресса МАПРЯЛ. – Братислава, 1999. – С. 340-351.
5. Обрехт Д. Основы языка и основы обучения языку: необходимость их взаимосвязи / Д. Обрехт // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. – М. : Прогресс, 1976. – № 11. – С. 24-31.
6. Оллер-младший Д. Язык. Коммуникация и изучение языков / Д. Оллер-младший // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. – М. : Прогресс, 1976. – № 2. – С. 32-40.
7. Халева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И. И. Халева. – 1989. – 238 с.
8. Хегболдт П. Изучение иностранных языков : пер. с англ. / П. Хегболдт. – М. : Учпедшз, 1963. – 159 с.
9. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике // Фундаментальные направления современной американской лингвистики : сб. обзоров / А. Ченки. – М., 1997. – С. 340-370.
10. Щерба Л. В. О разных стилях произношения и об идеальном фонетическом составе слов // Избранные работы по русскому языку / Л. В. Щерба. – М., 1947.
11. Common European Framework of Reference [Электронный ресурс] // Cambridge University Press. – Режим доступа до ресурсу : https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf.
12. Reinicke W. Einige Bemerkungen Zur Linguodidaktik als Bestandteil einer Theorie des Fremdsprachenunterrichts // Deutsche als Fremdsprache / W. Reinicke. – 1979. – Н. 5.

Шевченко М. Е. Некоторые аспекты методологического комплекса современной методической науки.

В данной статье рассматривается методологический комплекс современной методической науки. Актуальность лингводидактических исследований обусловлена необходимостью создания объективной научной основы для оценки эффективности методов обучения и их дальнейшего развития, методов, в основе которых лежит, прежде всего, идея о формировании языковой личности. Статья исследует лингводидактику как методическую науку, определяя ее как формирующую основу обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: методологический комплекс, лингводидактические концепции, суть обучения, иноязычный, межкультурный, прагматический аспект, коммуникативная компетенция, когнитивный аспект.

Shevchenko M. Y. Some aspects of the methodological complex of modern methodical science

The given paper deals with the methodological complex of modern methodical science. The actuality of linguodidactic research causes the necessity of objective scientific basis creation for the evaluation of the effectiveness of teaching methods and their future developments, methods based on the idea of language personality formation first of all. The paper investigates linguodidactics as methodical science, defining it as the forming base of foreign language teaching.

Keywords: methodological complex, linguodidactic concept, content of education, foreign language, pragmatic aspect, communicative competence, cognitive aspect.